

KUNST SAI PRONKSIST MASKI

JOHANNES SAAR

„PRONKSIAEG“. Režissöör ja produtsent **Peeter Brambat**, stsenaristid **Juta Kivimäe** ja **Peeter Brambat**, operaator **Peep Laansalu**, monteeriija **Kalle Käärrik**. Video Betacam SP, 25 min 30 s, värviline. © AD Oculos Film, 2002.

Ega selle napilt pooletunnise filmikese kohta palju tarka öelda olegi. Tema alusmaterjaliks on 2001. aastal Kunstihoones toimunud skulptuuri valiknäitus „**Pronksiaeg**“, millega kuraatorid **Juta Kivimäe** ja **Jaak Soans** heitsid väheke valgust eesti viimase viiekümne aasta säidskulptuurile, seda just pronk-

sivalu vallas. Näitusena oli see minevikuretk nauditav, filmina aga väheke problemaatiline. Näitus on läinud ja seda tagasi enam ei saa ning ongi hea. See ongi ideenäituste saatuse tulla, lüüa välku ja minna. Film aga on tulnud, et jääda, saada dokumendiks, mäluks, ajalooks. Ja siit probleemid algavadki. Kakskümmend viis minutit filmiriba tekitab rohkem küsimusi kui neli nädalat Kunstihoone saalides.

Eks asi alga ju kontseptuaalsest lähtest. Kui on otsustatud vesta katusmõistest „pronksiaeg“, siis paratamatult ohverdatakse ajastuportree ühtsusele tühisised(?) isikutevahelised erinevused. Et

Tamara Ditman. „Reisijad“, 1985.

Stanislav Stepaško foto

Edgar Viies.
„Avamäng“,
1968.

kujuneks mingi terviklik ja lahtiste ots-teta visioon. Just nagu sidus narratiiv oleks omaette eesmärk. Nii ongi kümme-kond erinevat kujurit saanud endale igaveseks ühise sildi otsaette ainuüksi sellepärast, et nende tööd said kunagi pronksi valatud. Kindlasti on „pronksi-aeg“ väga suupärane termin KuKu klubi teravkeeltele, kuid kunstiajaloolise konstruktsioonina siiski liiga luuleline. Ka ei kõlba ta dokfilmi kondikavaks – liiga üheplaaniline, lööv ja probleemitu määratlus.

Soov esitada hõlmav määratlus kogu poolsajandile algab hetkel, mil suurde libisevasse plaani tõmmatakse esimene taies – **Edgar Viiese** abstraktne kompositsioon kuuekümnendate lõpust. Heliribalt sõidab sisse kauge ja ülev sündiheli, mis hiljem koos saksiga saadab sama helistiku variatsioonidega kõikide kujurite näitamist. Kaadris jooksevad näited risti-põiki pörkuvatest kunstivooludest, kuid muutumatu taus-

taheli liidab kogu virvarri mõtteliselt üksmeelseks ja ühetonaalseks tervikuks. Seda poleks pidanud küll tegema. **Irina Rätsep** ja **Seaküla Simson** on nii erinevad tegelased küll, et neid peaks kaunistama erineva *soundtrack*'iga. Ja see käib ka kõigi teiste kaasatud skulptorite kohta. Ja edasi. Ei ole hea, kui kolm kujurite põlvkonda paigutatakse ühe lõppematu muusikapala sisse – peale kujurite isikupära läheb kaotsi ka kunstivoolude põlvkondlik rütm. Mõlemad uputatakse sarnasesse helimaastikku.

Ka pilt on üsna ühetooniline, aeglasel tempos kulgevad kaadrid, mille põhivärvidki ei muutu – ikka pronks ja pronks. Samas on kõnealusel pildireal kaheldamatuid voorusi, mida tõstaksin esile operaatori ja montaaži juures. See on seesama põhjalik aeglus, millega kaamera sõidab taieste vahel, valides hoolikalt rakursse ja plaane, peale- ja ärasõite. Ehkki heli on oma ühetoonilisuses eksitav, on pilt kunstiajalooliselt

informatiivne! Ta on dokumendina kasulik! Eriefekte ja arvutitrikke, millesse uppusid **Jaanus Nõgisto** kunagised kunstnikuportreed, selles filmis ei näe. Ja jumal tänatud. Vähem visuaalset kära, rohkem villa. Seega – ajalooallikana on film kõlbulik, kuid kunstiajaloolise filmina pisut eksitav.

Ja samas. Kivimäe ja Brambat on küll „pronksiaja“ termini ja taustameloodiaga üritanud viimase poolsajandi eesti skulptuuri teha lihtsalt lahterdatavaks kogu inimkonnale, kuid montaažis ja kaadritaguses tekstis on nad siiski otsustanud nüansitundlikuma lähenemise kasuks ning raisanud aega ka personaalsetele eripäradele. **Mare Mikofi** ja **Tamara Ditmani** tüüned popskulptuurid, **Egdar Viiese** ja **Lembit Palmi** industriaalne konstruktivism, **Jaak Soansi** nägemuslikud figuurilõiked, **Ülo Õuna** sürreaalne iroonia, **Tõnu Maarandi** portretistivilumused – kõik leiavad sõnas äramärkimist. **Mati Karmin**, **Ellen Kolk**, **Ekke Väli**, **Kadri Metsik**, **Hannes Starkopf** – kõik pälvivad kiire stilistilise liigituse.

Ja ometi tahaks kurta, kui vähe suudavad sellised lühifilmid eesti kunsti ajaloo populariseerimisel ära teha. Üks pealkiri, kolm-neli väljasõitu kaamera-bussiga, vahest ehk kümme tundi montaažiaega ja otsas see raha ongi. Saime teada, et keegi kuskil tegeleb millegagi. Hea, kui kunstiajaloolasel jätkus aega ütlemaks, et tegu on eri kunstnikega. Kivimäe tekst on asjatundlik ja filmiformaati arvestav, kuid liikumine ühe kujuri juurest teise manu peaks olema toetatud ka muutustega taustahelis ja kaadrikasutuses. Kõnealusel juhul on need aga muutumatu ja väljakujunenud professionaalsusega algusest lõpuni paika pandud nagu saeveski metoodiline rutiin. Seepärast väsib ka kõrv teadlase juttu kuulates. Töö saigi tehtud, kuid tulemus pole nauditav. Ta on kasutatav, aga mitte nauditav. Ei tulegi ette, et mul midagi muud selle filmi kohta öelda oleks.

Mare Mikoff.
„Laud“, 1984.

Stanislav Stepaško foto